

มหัศจรรย์แห่งเตย

ความเป็นมา

งานจักสานเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของคนไทย มีให้พบเห็นได้ทุกภาคของประเทศ งานจักสานส่วนใหญ่จะเป็นการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในถิ่นนั้นๆ ในอดีตเครื่องใช้ในครัวเรือนจะเป็นงานจักสานเสียส่วนมากและเป็นที่ยอมรับใช้กันทุกครัวเรือน มีการสอนสืบทอดกันต่อๆ มาหลายชั่วอายุคน ปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว งานจักสานซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมไทยกำลังถูกกลืนหายไป ความสะดวกสบายและทันสมัยเข้ามาแทนที่ แม้แต่ในชนบทที่ห่างไกล แต่ละคนแทบไม่มีเวลาวางมานั่งทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านอีกแล้ว งานจักสานพื้นบ้านที่ต้องใช้เวลาและมีมือที่ย่อมลือมสลายไป หากขาดการอนุรักษ์และส่งเสริมฟื้นฟูให้คงอยู่กับวิถีชีวิตของคนไทย

ในชุมชนตำบลบางเตย ก็เช่นเดียวกับที่อื่น ๆ ที่ความเจริญก้าวไกลไปถึงอย่างรวดเร็วศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านกำลังสูญหาย แต่ก็ยังนับเป็นโอกาสอันดีของเราที่มีภูมิปัญญาดั้งเดิม มีความรู้ความชำนาญในงานแขนงนี้ สามารถสืบทอดงานหัตถกรรมจักสานจากวัชพืชธรรมชาติ เหลือไว้ให้ลูกหลานยุคหลังได้เรียนรู้ร่วมกันแบบบูรณาการและร่วมฟื้นฟูงานจักสานที่ทรงคุณค่าตามวิถีไทย อาทิ การสานเสื่อเตย หมอนเตย สามารถส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สร้างความตระหนักและจิตสำนึกแห่งความเป็นไทย วิถีชีวิตแห่งความพอเพียงอย่างยั่งยืน .

เตยหนาม

พืชสกุล Pandanus spp.

เป็นไม้จำพวก ลำเจียก ต้นเตย ลักษณะมีลำต้นเดี่ยว หรือ ลำต้นกอ ลักษณะใบเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว มีใบเรียงสลับเวียน เป็นเกลียวรอบลำต้นขึ้นไปจนถึงยอดใบเป็นทางยาวริมขอบใบมีหนามแหลม ก้านกลางใบมีหนามย้อนกลับ ใบเตยมีความยาวประมาณ 2 – 3 เมตรใบมีเส้นใยเหนียวจึงสามารถนำมาใช้ในงานจักสานได้อย่างดี ต้นเตยหนามเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีน้ำจืด ส่วนใหญ่มักมีการกระจายพันธุ์อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ริมฝั่งคลองหรือบริเวณที่มีน้ำท่วมขังทั่วไป

มหัศจรรย์แห่งเตย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

การนำใบเตยมาใช้ในงานจักสานต้องใช้ความพยายามโดยนำใบมา กรีดหนามออกให้หมด ขูดใบเพื่อให้ใบเตยช้ำ หลังจากนั้นนำไปผึ่งแดดจนแห้งสีใบจะเปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีน้ำตาลอ่อน นำมาขูดใบซ้ำอีกครั้งเพื่อให้ใบนิ่มและเหนียว จึงนำไปใช้สานเป็นสิ่งของเครื่องใช้ตามต้องการ ส่วนมากนิยมใช้สานเป็นเสื่อ ไม้ป้อน หมอน ไม้หุนนตรีชะเนื่องจากนอนสบาย เสื่อมีเนื้อนุ่มและเย็น เก็บรักษาไว้ใช้งานได้ยาวนานคงทนถาวร เป็นที่ชื่นชอบของบุคคล โดยทั่วไป

งานหัตถกรรมพื้นบ้าน

การรวบรวมและพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นด้านงานสานเสื่อเตย หมอนเตย ตำบลบางเตย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้การปฏิบัติงานร่วมกันในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ได้แก่งานสานเสื่อเตย หมอนเตย จากพืชในท้องถิ่น โดยใช้ “ต้นเตยหนาม” ที่ขึ้นอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนเป็นวัตถุดิบ

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ไทยให้คงอยู่สืบต่อไป
2. เพื่อใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการสาน
3. เพื่อเน้นการค้าแรงงานจักสานให้อยู่คู่กับคนไทย
4. เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง
5. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพการประกอบอาชีพเสริม

วัสดุอุปกรณ์

1. ใยเตยหนาม
2. มีดเล็ก
3. ตะขอ ด้ามยาวประมาณ 1 เมตร
4. เส้นเอ็น เบอร์ 8
5. ไม้ไผ่ สำหรับขูดเตย กว้าง 1.5-2 นิ้ว ยาว 6 นิ้ว
6. ถุงมือ
7. เส้นเดยขูดและตากแห้ง
8. เส้นเอ็นเตย

ความคาดหวังการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลบางเตย อำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐม
2. มีการพัฒนาวิทยากรท้องถิ่นด้านทักษะการปฏิบัติงาน
3. มีการใช้วัสดุจากท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถพัฒนาเป็นอาชีพได้
4. มีการพัฒนาคุณภาพกลุ่มแม่บ้านเพื่อให้เกิดทักษะในการประกอบอาชีพและมีแหล่งการเรียนรู้ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงและการพึ่งพาระหว่างกัน
5. มีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มรายได้สู่ครอบครัว
6. มีวิทยากรท้องถิ่น ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
7. มีกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้นในท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจ รักและหวงแหนในวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นปัจจุบันและสู่อนาคต
8. มีการเผยแพร่ผลงานจากผลิตภัณฑ์เตื่อเตย หมอนเตย ถูชุมชน ผู้ศึกษาดูงาน อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนการสานเสื่อจากใบเตยหนาม

ขั้นตอนการตัดใบเตยหนาม

เลือกใบเตยที่ไม่แก่หรืออ่อนเกินไป ใบสมบูรณ์ไม่มีรอยฉีกขาด ควรตัดประมาณใบที่ 7-8 นับจากใบยอดลงมา ต้นหนึ่งจะตัดได้ประมาณ 10-15 ใบ ใบเตยที่ตัดแล้วเรียงใบทับซ้อนๆกันประมาณ 20 ใบ แล้วใช้เชือกมัดที่ส่วนโคนใบ เรียกว่า 1 หอมเตย (ใบเตยสด 3 หอมจะสานเสื่อเตยได้หนึ่งผืน)

ขั้นตอนการเตรียมเส้นเตยสำหรับงานสานเสื่อเตย

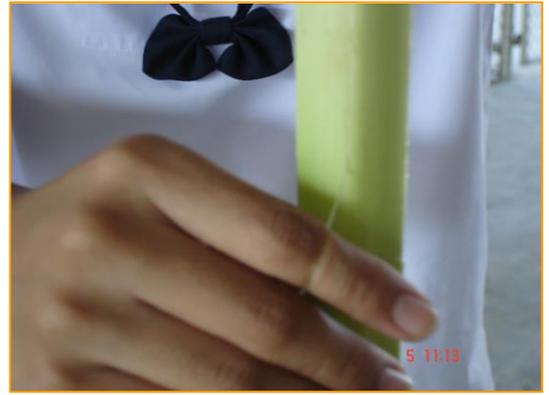
1. ใช้เส้นเอ็นเบอร์ 8 ผูกเป็นห่วงคล้องนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้แล้วดึงการวางนิ้วห่างกันประมาณ 2.5-3 นิ้ว

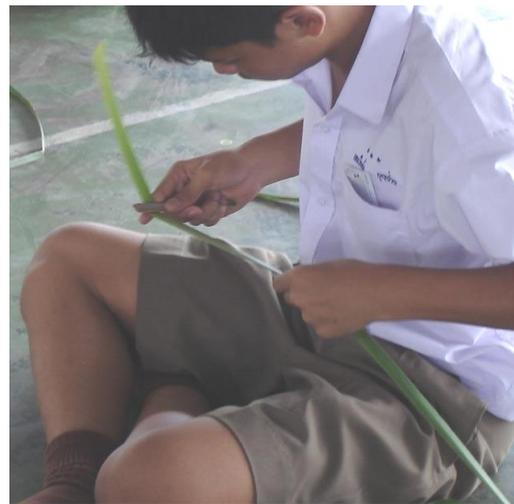
2. ใส่ห่วงเอ็นที่มีมือข้างขวา มือซ้ายจับโคนใบเตยใช้เอ็นที่ใส่นิ้วมือรัดหนามเตยจากส่วนกลางใบก่อน และใบเตยจะถูกแบ่งออกเป็น 2 เส้น

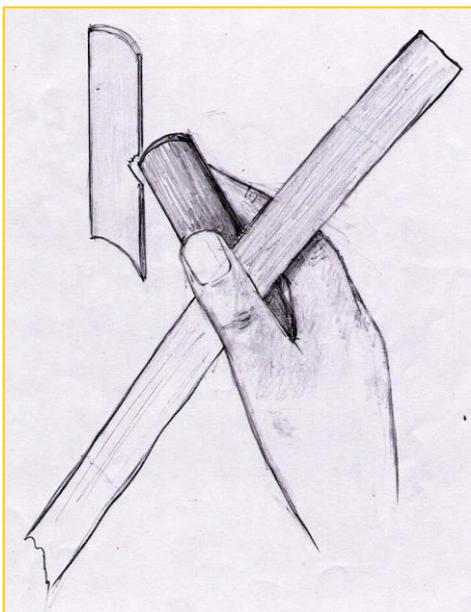
3. รูดหนามเตยออกจากกริมใบทั้งสองเส้น

4. ใช้น้ำร้อนแบ่งเส้นเตยแต่ละเส้นอีกครั้งจะได้เส้นเตยรวม 4 เส้นต่อใบเตยหนาม 1 ใบ นำไปผึ่งแดดประมาณ 40 นาทีเพื่อให้เส้นเตยเหี่ยว เมื่อถึงเวลานำไปขูดจะได้ไม้ขาด

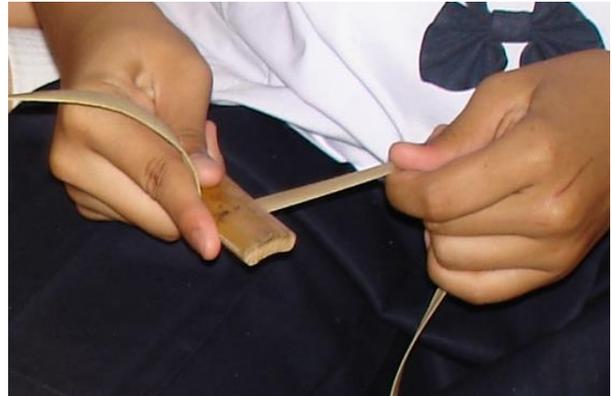
5. ไม้ขูดเตย(ใช้ไม้ไผ่ที่ตัดยาว 6-8 นิ้วกว้าง 2-3 นิ้วลบเหลี่ยมและขัดให้เรียบ) นำไม้ขูดเส้นเตยที่ผึ่งแดดไว้ประมาณ 40 นาทีเบาๆจากส่วนโคนใบ(หัวเตย)ไปหาปลายใบ(หางเตย)ขูดจนเส้นเตยเข้า ทุกเส้น

6. ผึ่งเส้นเตยที่ผ่านการชุบ ประมาณ 2 แดด (ตากแดด 2 วัน)

7. นำเส้นเตยที่ผึ่งแดดแห้งแล้วตากน้ำค้างตอนเช้ามีดประมาณ 2 ชั่วโมง(เพื่อให้เส้นเตยชื้นสำหรับการชุบเตยครั้งต่อไป)ใช้ผ้าห่อเส้นเตยเตรียมชุบอีกครั้ง

8. ใช้ไม้ชุบเส้นเตยที่เตรียมไว้ ชูคให้เส้นเตยนี้มตลอดเส้น

9. มัดเตยที่จุดจนนิ่มพร้อมสำหรับการสาน มัดหนึ่งจะมีเส้นเตยประมาณ 80 เส้น กระทั่งหัวเตยให้เสมอกัน พับกลางเส้นแล้วมัดเพื่อสะดวกในการหยิบสาน

10. นำเตยพับกลางเส้นแล้วมัดแขวนไว้เพื่อรอการสานหรือใช้ผ้าชิ้นๆ ห่อไว้เพื่อทำการสานเสื่อ

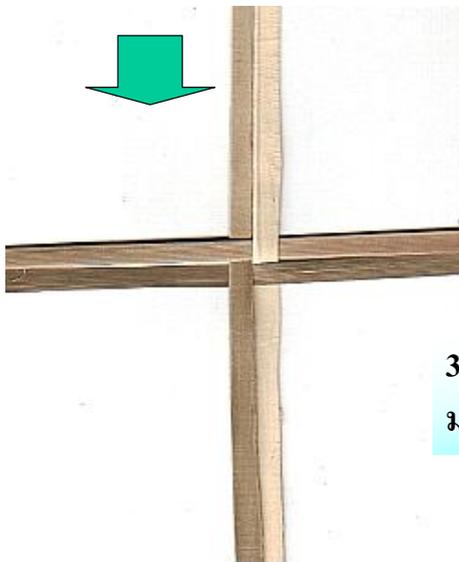
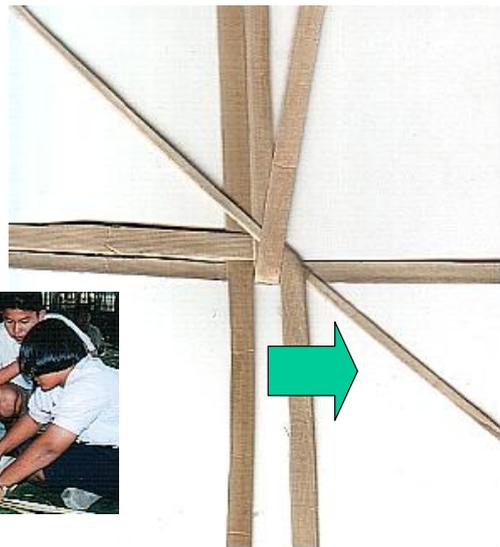

ขั้นตอนการสานเสื่อเตย

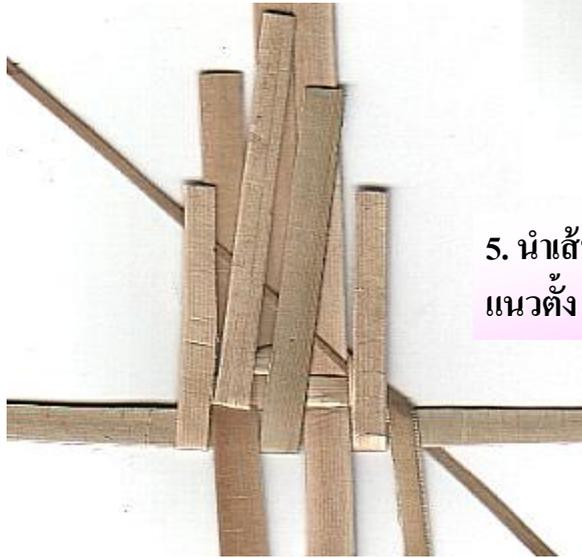
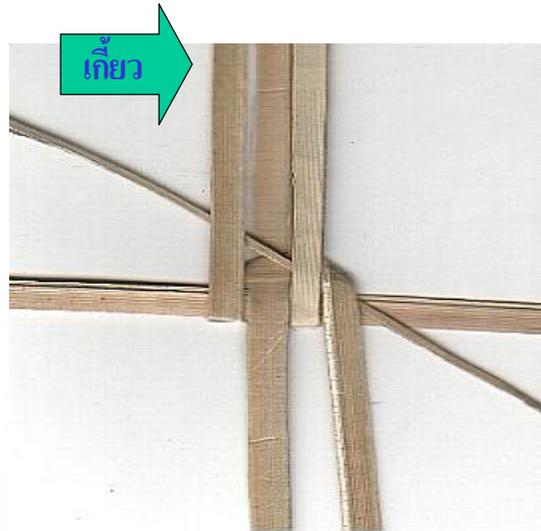
1. นำเส้นเตย 2 เส้นมาเริ่มก่อเสื่อ โดยนำเส้นเตยวางในแนวตั้ง สลับหัวเตย และหางเตย เรียกเส้นยืน

2. วางเส้นเตยที่เตรียมไว้ อีก 2 เส้น มาวาง พาด (เรียกเส้นพาด) ตามแนวนอน สลับหัวเตย และหางเตย มาวางขัด กันตรงกลางของ เส้นเตย ข้อที่ 1

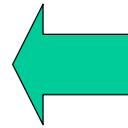

3. นำเส้นเอ็นเตย (ส่วนที่แข็งที่สุดของใบเตย) มาวางขวาง แล้วพับเส้นพาดเส้นบน ทับเอ็นเตย

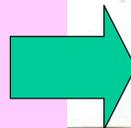
4. ทำเกี่ยวโดยพับเส้นพาดบน อีกข้าง
หนึ่งลงใต้เส้นพาดเส้นที่ 2 แล้วพับขึ้น
ทับเส้นพาดที่ 2 อีกครั้ง

5. นำเส้นเตยมาวาง พาด ขัดต่อทั้งแนวนอน และ
แนวตั้ง

6. นำเส้นเตยอีกเส้นหนึ่งมาวาง
สอดใต้เกี่ยวของเส้นแรก (พับ
เหมือนเกี่ยวของ ข้อ 4)

7. นำเส้นเตยเส้นต่อไป มาวาง พาดเอ็นเตย
(ทำเหมือนข้อ 5) ทำตามขั้นตอนตามที่กล่าวมา
จากข้อที่ 3 - ข้อที่ 6 จนได้ความยาว
ตามที่ต้องการ